UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

Transumanism și creștinism. Conflict sau compatibilitate? O perspectivă ortodoxă.

Coordonator științific: Doctorand:

Pr. prof. univ. dr. Ștefan ILOAIE Călin-Emilian CIRA

Cuprins

Introducere **4**

Metodologie, stadiul cercetării și bibliografia **5**

Structura lucrării și limitări **6**

1. Transumanismul. Definiții și scurt istoric **10**

1.1. Umanism. Transumanism, postumanism 11

1.2. Transumanismul. Scurt istoric. 13

2. Antropologia creștină și transumanistă **27**

2.1. Perspectiva creștin-ortodoxă despre om 27

2.2. Perspectiva transumanistă despre om 36

3. Ameliorarea naturii umane prin utilizarea biotehnologiei 41

3.1. Susținători ai ameliorării naturii umane prin tehnologie 42

3.2. Susținători ai curentului bioconservator 47

3.3. Biserica Ortodoxă și medicina 57

3.4. Modificarea caracteristicilor embrionului uman 69

3.5. Perspectiva ortodoxă și ameliorarea moralității 75

3.6. Biserica Ortodoxă și ideile transumanismului despre prelungirea vieții 81

3.7. Moartea. Un punct de vedere creștin ortodox 82

3.8. Transumanismul și moartea 83

3. 9. Concluzii: 95

4. Transumanism,creștinismul ortodox și provocările morale create de inteligența artificială **97**

4.1. Defințe și scurt istoric 97

4.2. Transumanismul şi inteligenţa artificială 107
4.3. Biserica Romano-Catolică și inteligența artificială 119
4.4. Raportarea protestantismului la inteligența artificială 121
4.5. Consiliul Mondial al Bisericilor despre Inteligența Artificială 126
4.6. Inteligența artificială și Biserica Ortodoxă 129
4.7. Transumanimul și munca 131
4.8. Munca în creștinismul ortodox 133
4.9.Transumanism, inteligența artificială și relațiile dintre oameni și roboți 138
4.10. Perspectiva teologiei ortodoxe asupra căsătoriei 142
4.11. Superinteligența 144
4.12. Singularitatea tehnologică 146
4.13. Scurt istoric al ideii de singularitate 146
4.14. O perspectivă creștin-ortodoxă asupra Singularității 148
4.15. Concluzii 151
5. Transumanismul și marile religii 153
5.1. Transumanismul și iudaismul 153
5.2. Transumanism și islam 155
5.3. Hinduism, budism și transumanism 159
5.4. Taoism și transumanism 163
5.5. Concluzii 165
6. Mișcări religioase inspirate de transumanism 166
6.1. „Terasem” 167
6.2. „Biserica Vieții Perpetue” 172
6.3. „Biserica Turing” 174
6.4. „Asociația Transumanistă Creștină” 176
6.5. Transumanismul mormon 183
7. Atitudinea confesiunilor creștine față de transumanim 188

7.1. Protestantismul și transumanismul 188
7.2. Catolicism și transumanism 193
7. 3. Biserica Ortodoxă și transumanismul 198
7.4. Concluzii: 204
Concluzii finale 206
Bibliografie 213
Ediții ale Sfintei Scripturi: 213
Scrieri patristice: 213
Cărți: 215
Studii și articole: 220
Resurse electronice: 225

Introducere

Motivația alegerii temei

Epoca recentă se caracterizează prin schimbări tehnologice extraordinare. Acestea aduc o serie de provocări la care societatea dar și Biserica sunt nevoite să le răspundă. Aici mă refer la cercetările din domeniul inteligenței artificiale precum și la cele care se preocupă de îmbunătățirea unor caractestici umane. În acest context a apărut un curent de gândire, care dorește modificarea naturii umane și chiar are tendința de a crea o nouă specie ameliorată prin mijloace tehnice, numit transumanism. Inițial a fost o filosofie marginală iar în prezent este destul de răspândită mai ales în mediile care au impact asupra lumii, anume, în companiile de tehnologie și universități. Autori transumaniști sunt popularizați de către mass-media iar cărțile lor sunt citite. Mulți din susținătorii acestei filosofii sunt atei, agnostici și antireligioși. Ei propun o antropologie materialistă, negând existența sufletului. Scopul este învingerea morții prin intermediul tehnologiei. Deși aparent pare o mișcare fundamentată științific, transumanismul are caracteristici asemănătoare religiei. Credința adepților se îndreaptă înspre speranța că la un moment dat se vor inventa mijloace care vor permite învingerea bolilor, bătrâneții și chiar a morții, fundamentându-se pe succesul cunoașterii științei și tehnicii de până acum. Unii consideră – precum se va vedea din această lucrare – că specia umană este un stadiu intermediar care are ca scop crearea inteligenței artificiale generale și a Superinteligenței ce va cuceri întregul cosmos. Practic ni se propune dispariția omului. Un alt punct care are impact teologic este teza că omul îl va crea pe Dumnezeu. Speranța este că Superinteligența va găsi răspunsuri la problemele umanității și astfel avem calea înspre o lume perfectă: „Odată ce saturăm materia și energia din univers cu inteligență, aceasta se va trezi, va fi conștientă și sublim de inteligentă. Aceasta este cât de aproape de Dumnezeu îmi pot imagina”[1]Din acestea vedem că transumanismul nu se reduce strict la o filosofie care se preocupă de tehnologie ci este și o provocare la adresa teologiei creștine mergând până la dorința ca omul să devină zeu. Astfel Biserica nu poate sta pasivă în fața unei perspective care dorește dispariția omului și crearea unei divinități. Privind prin ochiul creștinului întâlnim aici păcatul idolatriei pentru că omul își pune nădejdea și credința în tehnologie pentru a rezolva cea mai mare problemă, cea a morții . Din punct de vedere creștin

[1]Ray KURZWEIL, *The Singularity is Near. When humans transcend biology*, New York, Viking, 2005, p.275.

putem vedea transumanismul ca dorința omului de a aduce Împărăția lui Dumnezeu pe pământ Înlocuindu-L cu una sau mai mai multe Superinteligențe.

Structura lucrării și limitări

Lucrarea este structurată în șapte capitole și mai multe subcapitole. Primul, *Transumanismul. Definiții și scurt istoric* este dedicat prezentării curentului care face subiectul acestei lucrări, pornind de la modul în care transumaniști recunoscuți își definesc viziunea în scrierile lor. Apoi mă opresc, pe scurt, asupra relației dintre transumanism, umanism și postumanism. Tot aici tratez istoria transumanismului deoarece perspectiva istorică ne ajută să înțelegem cum a apărut această viziune asupra lumii și modul în care ideile s-au schimbat de-a lungul timpului.

Al doilea capitol, *Antropologia creștină și transumanistă*, este dedicat prezentării celor două moduri de raportare la om pentru a vedea asemănările și deosebirile dintre ele și dacă sunt compatibile. În capitolul următor, *Ameliorarea naturii umane prin intermediul biotehnologiei* analizez modul în care este pusă această problemă de unii autori transumaniști numiți și „bioliberali" care doresc îmbunătățirea caracteristicilor umane prin mijloace tehnologice dar și modul în care la această provocare s-au raportat unii gânditori care se opun acestor metode, numiți „bioconservatori." Apoi mă opresc asupra modului în care, din punct de vedere creștin-ortodox, ne putem raporta la teza îmbunătățirii prin metode tehnice a ființei umane. Pentru a face acest lucru pornesc de la relația pe care Biserica Ortodoxă o are cu știința medicală iar mai apoi continui cu modul în care, din punct de vedere ortodox, ne putem raporta la anumite tipuri de îmbunătățire ale unor caracteristici ale omului (precum puterea fizică, memoria etc), problema aplicării unor posibile tehnologii de ameliorare asupra embrionului uman și mai apoi crearea unui om mai moral prin biotehnologie. O dorință a transumaniștilor este și aceea de a obține o durată de viață îndelungată (mult peste media actuală) într-o stare de sănătate perfectă. Din acest motiv acestui subiect îi dedic un spațiu mai amplu încercând să ofer o posibilă perspectivă din punct de vedere ortodox. În cadrul acelui subcapitol tratez raportarea la tehnica criogeniei cadavrelor (susținută de transumaniști).

Transumaniştii accentuează importanţa dezvoltării inteligenţei artificiale pentru împlinirea scopului pe care ni-l propun. Din acest motiv al patrulea capitol, *Transumanismul şi inteligenţa artificială* este dedicat modului în care ei văd importanţa acestei tehnologii dar şi modul în care din punct de vedere creştin ortodox ne putem raporta la ea. Câteva subiecte pe care le-am tratat aici sunt legate de istoricul acestei tehnologii, impactul pe care îl are

asupra vieţii noastre astăzi dar şi cel pe care îl doresc transumaniştii, problema creării superinteligenţeişi a singularităţii.

Impactul religios al gândirii transumaniste nu trebuie neglijat. Din acest motiv cel de-al cincilea capitol, *Transumanismul și marile religii* (iudaism, islam, taoism) arată pe scurt modul în care ele se raportează la acest nou curent. Capitolul al șaselea, *Mișcări religioase inspirate de transumanism* prezintă noi religii apărute și influențate puternic de gândirea transumanistă. Ultimul capitol al lucrării intitulat *Atitudinea confesiunilor creștine față de transumanism* arată modul în care autori catolici, protestanți și ortodocși tratează acest subiect. Ca metodologie am utilizat metoda istorică, urmărind modul cum s-a dezvoltat curentul transumanist dar și relația sa cu creștinismul. De asemenea am aplicat și metodele descriptive și analitice pentru prezentarea afirmațiilor diverșilor gânditori transumaniști și modul în care acestea pot fi raportate la teologia ortodoxă. Pentru încercarea de a oferi un răspuns la provocările transumanismului adresate creștinismului ortodox m-am folosit de metodele exegetică și sintetică, care mi-au permis să identific și să utilizez acele texte din Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și a gânditorilor creștini (ortodocși dar și de alte confesiuni) care au ca subiect tehnologia, trupul și modul în care creștinismul se poate raporta la transumanism.

Pe parcursul anilor am publicat studii care s-au bucurat de interes atât din partea mediului academic (fiind citate în volume şi reviste, bloguri) dar şi din partea mass-media.Enumerăm aceste citări:

1. *The Christian-Orthodox Faith and Christian Transhumanism* (publicat în Studia Universitatis Babes-Bolyai-Theologia Orthodoxa, nr.1/2020) a fost citat : Tul'pe Irina, *Transgumanizm i postgumanizm v kontekste religiovedeniya [Transhumanismand Posthumanism in the Religious Studies Context*]. Vestnik Leningradsko gogosudarstvennogo universiteta imeni A. S. Pushkina – Pushkin Leningrad State University Journal. No. 1., la p.211[2]; Hatice Keleş, *Hiristiyanlikvetranshümanizm*în Muhammet Yeşil yurt (editor), *Dinlervetranshümanizm,* Ankara, Sonçağ Academy, 2023, la p.72.
2. *Transhumanism and Christianity. Conflict or Compatibilty* (Studia Universitatis Babes-Bolyai-Theologia Orthodoxa, nr.2/2019) în:Hatice Keleş, Hiristiyanlik ve transhümanizm în Muhammet Yeşilyurt (editor), Dinler ve transhümanizm, Ankara, Sonçağ Academy, 2023, la p.45; 46; 55.

[2]https://cyberleninka.ru/article/n/transgumanizm-i-postgumanizm-v-kontekste-religiovedeniya/viewer , consultat în 28.05.2025.

Güçlüer, Fatımanur;Yazoğlu, Ruhattin, *Transhümanizmde Tanrı*, Turkish Studies - Comparative Religious Studies; jun. 2024, Vol. 19 Issue 2 la p.261.[3];

3. Risa Kanai, *The path to progress: what could possibly still be holding us back?-part II.*(https://www.posthumans.org/blog/archives/02-2021)

Am fost invitat pentru a discuta despre transumanism în următoarele emisiuni:

1. *Lumi în coliziune*, (Radio Gold FM, realizator Radu Golban, https://www.facebook.com/radiogoldfmromania/videos/12092021-radu-golban-in-discutie-cu-prof-steve-fuller-si-calin-emilian-cira/636530577330703/;
2. *Compas* (Cotidianul Tv, realizator Radu Golban, https://www.youtube.com/watch?v=b_8NUKFJuOQ).
3. *Cultură, morală, societate* (Radio Renaşterea, realiyator preot doctor Robert Kovacs, https://radiorenasterea.ro/notiuni-generale-despre-transumanism/ ; https://radiorenasterea.ro/transumanismul-si-prelungirea-vietii/)

Ca orice text științific întâlnim anumite limitări dar și, totodată rămâne un proiect deschis pentru viitoare studii și teze de doctorat. Subiectul tratat este unul vast și din acest motiv el nu poate fi tratat exhaustiv. Fiecare temă asupra căreia m-am oprit poate fi dezvoltată și analizată în studii, cărți, lucrări de licența, masterat și doctorat. Scopul pe care mi l-am propus a fost acela de a analiza provocările aduse creștinilor de către filosofia transumanistă. Din acest motiv m-am oprit doar tangențial asupra posibilității de a realiza ceea ce ei doresc din punct de vedere tehnic. Până la urmă viitorul dezvoltării științifice și tehnice este greu de prevăzut. De asemenea pe parcursul lucrării am încercat să ofer răspunsuri la problemele pe care le pune transumanismul în legătură cu anumite posibile schimbări tehnologice (de ex. evoluția din domeniul inteligenței artificiale). De aceea teza se interesectează cu filosofia tehnologiei, bioetica, etica inteligenței artificiale însă pornesc de la modul în care acestea sunt tratate în curentul transumanist pentru ca mai apoi să ofer o posibilă perspectivă creștin ortodoxă, neavând ca subiect propriu-zis anumite tehnnologii specifice de ameliorare a naturii umane sau strict anumite dezvoltări din domeniul inteligenței artificiale ci concetrarea este pe perspectiva transumanistă.

[3] https://isamveri.org/pdfdrg/D04441/2024_2/2024_2_GUCLUER.pdf, consultat în 28.05.2025.

Concluzii

Subiectul transumanismului a intrat în preocupările teologilor destul de recent. Acest fapt este explicabil pentru că această mișcare a fost inițial una marginală și ale cărei afirmații păreau de ordinul filmelor științifico-fantastice. În timp ideile sale au cunoscut o răspândindire în mediul universitar și în companiile de tehnologie. Volumele publicate de unii transumaniști au devenit bestseller. Din aceste motive curentul acesta de gândire nu a mai putut fi ignorat de creștini și implicit de teologi deoarece vine cu o serie de provocări la adresa învățăturii de credință. Transumanismul este o doctrina care urmărește modificarea prin intermediul tehnologiei a omului. Avem de a face cu o perspectivă materialistă care în mod clar intră în contradicție cu cea creștină. Pentru transumaniști nu se pune problema existenței sufletului și a vieții de după moarte. Unii din ei chiar consideră creștinismul ca o piedică în realizarea țelului de a ajunge la nemurire prin tehnică. De altfel singura cale – pentru ei – este cea tehnologică. Omul este rezultatul întâmplător al evoluției iar noi avem obligația de a prelua controlul acesteia. Atitudinea față de trup este și ea diferită decât cea creștină. Pe de o parte omul este redus la trupul său iar pentru obținerea unor proprietăți superioare (mai multă inteligență, sănătate,) decât starea actuală este necesar să se acționeze asupra lui prin mijloace biomedicale. Pe de altă parte se recunoaște vulnerabiliatea corpului uman iar scopul final este transferarea conștiinței persoanelor într-un mediu digital care să nu mai fie supus slăbiciunii. Deci se recunoaște mortalitatea iar scopul este acela de a reuși să trăim destul de mult până când tehnologia va fi destul de avansată încât să permită transferul în mediul electronic sau în corpuri robotizate. Acest fapt ar permite ca indivizii să fie prezenți în mai multe locuri simultan. Din punct de vedere creștin însă întâlnim o asemănare cu curentele gnostice care respingeau trupul. Creștinismul consideră că omul este trup și suflet nedesconsiderându-le, deoarece ambele sunt creația lui Dumnezeu. Un alt aspect este acela că cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a luat trup omenesc pentru mântuirea lumii și umanitatea este chemată la Înviere iar cosmosul la transfigurare. Deci grija față de trup este prezentă în religia creștină recunoscându-se vulnerabilitățile. Moartea este văzută că o consecință a păcatului, dar a fost învinsă prin Învierea Mântuitorului. Astfel corpul nu trebuie nici respins dar nici idolatrizat, mai ales că există situații în care apare obligația de a ne jertfi propria viață: ,,Căci cine va voi să-şi scape sufletul îl va pierde, iar cine va pierde sufletul său pentru Mine şi pentru Evanghelie, acela îl va scăpa.”(Marcu 8,35).

Transumanismul, deși își dorește să se fundamenteze pe cunoașterea științifică și tehnică are o dimensiune soteriologică. Este un alt motiv pentru care este necesar pentru ca să

studiem acest curent de gândire. Avem de a face cu o formă secularizată de religie.Întîlnim în filosofia transumaniștilor o antropologie, soteriologie și eshatologie. Viziunea despre om este una materialistă dar mântuirea de sub robia vulnerabilităților și a dușmanului suprem care este moartea vine de la cunoașterea științifico-tehnică iar scopul este singularitatea, acel moment de progres accelarat continuu în care umanitatea, cum o cunoaștem noi, va dispărea și își va face apariția o nouă specie cu caracteristici superioare omului actual. Vedem o paralelă cu creștinismul. Locul Mântuitorului este preluat de evoluția tehnică care va face posibilă nemurirea iar ,,cerul nou și pământul nou" de care vorbește cartea Apocalipsei este echivalentul ,,Singularității". Și acesta este un motiv de conflict între creștinism și transumanim. Practic este vorba de o luptă între credințe. Un punct important însă care trebuie menționat este acela că transumanismul a apărut în Occident unde creștinismul a avut o prezență puternică până recent iar valorile sale au o influență puternică și astăzi. Din această cauză se observă asemănările cu religia creștină.

Teologia ortodoxă s-a preocupat și mai puțin de acest subiect spre deosebire de teologii protestanți și catolici. Acest fapt poate fi explicat prin condițiile istorice ale Bisericii din țările cu populație majoritar ortodoxă, care în anii '90 și începutul anilor 2000, au cunoscut crize, probleme de natuă economică și politică. Astfel preocupările pastoral-misionare au cunoscut alte provocări, mai ales în țările care au cunoscut timp îndelungat regimul autoritar comunist când accesul la cercetările și bibliografia publicată în Occident au fost limitate. După cum am menționat, studii importante asupra acestui subiect din partea ortodoxă au fost publicate de teologi ortodocși occidentali care au o atitudine rezervată față de propunerile tranumaniștilor. Bineînțeles, astăzi ideile care apar în marile universități și companii au consecințe în întreaga lume. Deci Bisericile Ortodoxe din Răsăritul Europei nu pot neglija tema aceasta deoarece ea are un impact asupra vieții umane. Astfel apare întrebarea dacă Ortodoxia creștină poate fi compatibilă cu transumanismul. Am văzut că în cadrul protestant s-a încercat găsirea unei compatibilități prin ,,Asociața Transumanistă Creștină". O asemenea perspectivă este însă marginală. Gânditorii ortodocși care au analizat acest curent sunt foarte refractari. Se consideră că Ortodoxia nu poate accepta tezele transumaniste fiind anticreștine. Într-adevăr este foarte greu să găsim punți de comunicare cu transumaniștii care după cum am amintit sunt materialiști și deseori consideră religia ca un obstacol. De altfel transumanismul are ca scop abolirea omului cum îl cunoaștem și crearea unei noi specii, îmbunătățite. Din punct de vedere al teologiei ortodoxe țelul transumanist nu poate fi acceptat. Omul a fost creat de Dumnezeu și din acest motiv nu avem dreptul de a-l distruge. Un alt pericol pe care l-am menționat este acela al idolatrizării creațiilor tehnice.

Credința omului se îndreapta astfel înspre tehnologie și nu spre Dumnezeu. Chiar mai mult au apărut religii transumaniste. În mod clar ele sunt incompatibile cu doctrina Bisericii Ortodoxe. Din acest motiv putem considera filosofia transumanistă ca un pericol pentru mântuire deoarece porunca biblică este clară: „ Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine.”(Deuteronom 5,7).

Pe lângă tehnologiile din domeniul medical un rol fundamental pentru împlinirea țelului filosofiei transumaniste îl are inteligența artificială. Un element care merită remarcat este acela că domeniul a cunoscut în perioada recentă o dezvoltare extraordinară. Astfel, dacă în zona medicală nu avem încă tehnologii foarte eficiente de amelioare a unor caracteristici umane evoluțiile din sfera inteligenței artificiale au consecințe majore asupra întregii societăți. Pentru transumaniști este calea prin care se va ajunge la obținerea celor dorite inclusiv în sfera medicală. La modul extrem, după cum am scris și în lucrarea de față unii gânditori care activează în această sferă consideră că scopul umanității este crearea Inteligenței Generale Artificiale care va înlocui specia umană. Deci omul este o simplă legătură între lumea biologică și cea a roboților care până la urmă vor cuceri cosmosul. În mod clar Biserica nu poate accepta această perspectivă care militează pentru dispariția omului. Din punct de vedere teologic omul este chemat la veșnicie și din acest motiv apare obligația de a-l proteja și nu de a-l distruge. Hristos s-a jertfit pentru mântuirea oamenilor. O doctrină care pune în pericol specia umană trebuie condamnată și nu afirmată. În textele transumaniștilor mai apare și dorința de a construi o superinteligență cu atribute aproape divine (omnipotență, atotștiință). Prin aceasta se manifestă setea omului după Dumnezeu care dacă nu există, atunci umanitatea îl va crea. Pe lângă provocările de natură tehnică apare și una de natură teologică. Supeinteligența, dacă va fi creată vreodată va fi asemenea nouă supusă păcatului. Deci nu avem garanții că se va dovedi binevoitoare față de umanitate sau o va distruge. Ideea că ea ne va salva de toate problemele pe care le avem este una naivă și este o formă de idolatrie. Dimpotrivă, s-ar putea ca ea să ne distrugă deoarece nu va avea nevoie de oameni. Idolii, după cum știm din vechime au nevoie uneori de jertfe umane. S-ar putea ca Supertinteligența să elimine cu totul umanitatea. În legătură cu acest pericol, teoretic acum, Biserica are obligația de a se împotrivi. Aceste teze sunt extreme însă foarte populare în rândul transumaniștilor pătrunzând în societate depășind cercul restrâns. Însă până la a se ajunge la apariția Superinteligenței (dacă ea va fi posibilă vreodată) inteligența artificială specializată este prezentă în viața noastră. Din acest motiv Biserica trebuie să ia act de această realitate și să răspundă problemelor pe care utilizarea ei le pune. Aici mă refer la supravegherea populațiilor și implicit încalcarea drepturilor omului de anumite regimuri sau la provocările pe care ea le

aduce pe piața muncii. Teza de față s-a preocupat doar tangențial de aceste subiecte sensibile dar care au și o dimensiune teologică pentru că apărarea vieții și demnității umane sunt elemente fundamentale ale teologiei creștine. Biserica are rolul de a analiza modul în care fiecare tehnologie este utilizată și prin dimensiunea sa profetică de a avertiza asupra pericolelor care pot apărea. Deci nu e vorba de a refuza în bloc tehnologii care pot îmbunătăți viața ci de a discerne între modul pozitiv și negativ în care pot fi folosite.

Un alt punct conflictual între teologia ortodoxă și transumanism apare și din cauza faptului că cel din urmă a dus la apariția unor noi religii precum *Biserica Turing* sau *Terasem*. Doctrina lor intră în contradicție cu cea creștină. Chiar dacă numărul adepților este mic astfel de religii atrag în special un public educat și bogat care are o influență majoră asupra societății. Din punct de vedere duhovnicesc pericolul este evident deoarece prin adoptarea afirmațiilor noilor religii implicit creștinismul este refuzat. Iar conform Sfintei Scripturi singura cale spre mântuire este Iisus Hristos, „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6). Nu pot exista puncte comune între aceste religii și dogma creștinismului ortodox.

Transumanismul din punct de vedere filosofic este considerat de către politologul Francis Fukuyama „ca cea mai periculoasă idee". Afirmația lui Fukuyama care la o primă vedere pare exagerată, deși în multe laboratoare universitare și de companii se desfășoară cercetări care urmăresc dezvoltarea unor tehnologii pe care transumaniștii le susțin. Deci nu e vorba de scenarii ce țin de filmele genului științifico-fantastic ci de realitate. Avem de a face cu o „ idee periculoasă" deoarece practic dacă țelurile transumaniste s-ar realiza există un risc foarte mare ca specia umană să dispară. Perspectiva lui Fukuyama este una secular. Din punct de vedere al teologiei ortodoxe cred că putem adopta formula aceasta deoarece pe lângă riscurile existențiale pe care le poate aduce perspectiva transumanistă apare și iluzia că omul se poate elibera prin forțe proprii de moarte și de rău. Transumaniștii, chiar dacă uneori recunosc pericolele pe care anumite tehnologii le pot produce în general sunt optimiști față de evoluția tehnică. Această credința în tehnologie îi fac să neglijeze efectele negative pe care ea le poate produce. Biserica, după cum arată și istoria ei nu are o aversiune față de tehnică. Dimpotrivă, de-a lungul veacurilor clerici și monahi au avut un rol important în această sferă a cunoașterii. Cu toate acestea Scriptura ne arată că omul este supus păcatului și implicit și ceea ce noi creăm poate fi utilizat înspre rău. Nu există produs care să nu aibă și efecte negative asupra omului sau mediului într-un anumit mod.

Biserica are obligația de a lua în serios transumanismul și tezele promovate de el pentru că exercită o atracție extraordinară, mai ales în mediul intelectual. Afirmațiilor transumaniste trebuie să li se ofere un răspuns care să nu implice o respingere totală a

schimbărilor tehnologice. Ele, în mare parte, nu pot fi oprite. Soluția pe care o poate propune teologia ortodoxia este cea a discernământului și mai ales a vorbi împotriva tendițelor de idolatrizare a tehnologiei. Acesta este cel mai mare pericol din punct de vedere duhovnicesc pentru că oferă iluzia omului contemporan că va reuși să rezolve toate problemele lumii și în același timp să-și ancoreze viața strict în dimensiunea pământească.

Deci între transumanism și ortodoxie nu există compatibilitate. Acest lucru însă nu înseamnă să devenim tehnofobi. Dimpotrivă, mulți creștini, lucrând în domenii de vârf ale dezvoltării tehnice, pot să aducă o contribuție esențială prin promovarea valorilor moralei creștine. Prin aceasta se arată că tehnologia are ca scop să îmbunătățească viața omului, dar nu dorește anihilarea sa și în același timp se impun limite care, cel puțin, să reducă efectele negative ale fiecărui produs tehnic sau medical.